

Kabalı Köyündeki Meyvecilik Projesinin Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Uygulanabilirliğinin Araştırılması

İsmail AVŞAROĞLU¹ Hasan ARISOY²

Öz

Türkiye, dünyanın en güzel coğrafyalarından birine sahip olmasına rağmen tarım sektöründe hak ettiği yere ulaşamamıştır. Dört mevsimin aynı anda yaşandığı ülkemizin verimli toprakları, temiz akarsuları ve genç nüfusu gibi değerli kaynakları ile tarım sektörünü Türkiye’de lokomotif sektörü haline getirecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesinde kırsal kalkınma kavramı öne çıkmaktadır. Kırsal kalkınma stratejilerinin ana amacı, geri kalmışlıkla mücadele ve geri kalmış kırsal toplulukların gerek tarımsal gerek ekonomik ve gerekse sosyal alanlarda iyileşmelerinin sağlanarak mevcut kaynaklardan daha rasyonel biçimde yararlanmalarını temin etmektir. Köy-kent çelişmesini ortadan kaldırarak bu iki sosyal yapı arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltmak, kırsal kalkınmanın temel hedefidir. Bu çalışma ile Yozgat İli Kadışehri İlçesinin Kabalı Köyünde uygulanan çiftçi–devlet–özel sektörü bir araya getiren entegre meyvecilik projesinin kırsal kalkınma açısından uygunluğunun ve Türkiye’de yaygınlaştırılabilme olanağının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kalkınma, Kırsal Kalkınma Modeli, Ölçek Ekonomisi.

Investigation of the Feasibility of the Orchardng Project in the Kabalı Village as a Rural Development Model

Abstract

Although Turkey has one of the most beautiful geographies in the world, it could not reach its deserved place in the agricultural sector. valuable resources such as fertile soil of Turkey, with clean rivers and the young population has the potential to make the agricultural sector the leading sector in Turkey. When we think about how to develop this potential, the thought appears before us; the rural development. The main purpose of rural development strategies is to combat backwardness and ensure that backward rural communities benefit more rationally from existing resources by improving agriculture, economic and social areas. The main goal of rural development is eliminating the village-city conflict and reducing the development differences between these two social structures. In this project to evaluate the possibility of expanding in Turkey in Kadışehri Yozgat District of assess the compliance of Kabalı village in terms of rural development projects implemented orcharding, investigation of Kabalı project. In order to make this assessment, the farmers involved in the project in Kabalı village will be accepted as the control group and a producer survey will be conducted for the farmers who are not included in the project in Örencik and Yangı villages from the surrounding villages. Social and economic changes caused by the project will be analyzed. In addition, interviews will be held with representatives of the public and private sectors, who are other partners of the project.

Keywords: Rural Development, Rural Development Model, Scale Economy

JEL: Q15, Q18, Q28, Q56

Geliş Tarihi (Received): 27.05..2021

Kabul Tarihi (Accepted): 19.11.2021

¹Sorumlu Yazar (Corresponding Author), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, Orcid: 0000-0002-2651-3686, ismailavsaroglu@gmail.com,

²Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Orcid:0000-0002-5956-6055

GİRİŞ

Bakış Açısı: Konu ve Amaç

Dünya tarihi boyunca tarımsal üretim, ekonomik faaliyetler arasındaki önemini korumuştur. Küreselleşme olgusunun dünya genelinde hız kazanmasıyla birlikte ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesi gittikçe belirginleşmiştir (Çeken, Karadağ, & Dalgın, 2007). Bu farkın giderilmesinde kırsal kalkınmanın önemli bir fonksiyonu vardır. Her ülke kendi sosyo-ekonomik yapısına uygun kırsal kalkınma modelleri geliştirme çabasıdadır. Türkiye kırsal kalkınma konusunda çok fazla yaklaşım-model deneyen ve uygulayan ülkelerden biridir. Bu yaklaşımlar-modeller bazen siyasi yaklaşımlarla bazen de uluslararası kuruluşların etkisi ile uygulamaya konulmuştur. Fakat daha bu çalışmalar istenilen sonuçlara ulaşmada etkili olamamıştır (Gülçubuk vd., 2010).

Genç Türkiye Cumhuriyetin milli ekonominin temeli olarak görülen tarımsal üretim yapısı olarak kırsal yapıya dayalı özelliği ön plandadır. Bu nedenle iktisadi gelişme çabalarının önceliklerinde en önemli konu olmuştur. (Kaya, 2015).

Türkiye’de tarım büyük ölçüde küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. İşletmelerin büyük çoğunluğu küçük ve parçalıdır. Parçalanmanın tarım işletmelerindeki olumsuz etkileri; arazi ölçekleri küçüldüğü zaman araziden yol, su ve arklar için ayrılan kısım oransal olarak artacağından işlenen arazi miktarı azalır. Küçük arazi ekim, dikim ve hasat zamanında daha fazla çalışma gücü gerektirir (Acar, 2019). Bu sebepler maliyetlerin yükselmesine neden olur. Ayrıca parçalı küçük üretim modeli ölçek ekonomisinin nimetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Kabalı projesi örneğinin, bu soruna çözüm üretebilecek bir model olabilirdiği bakımından incelenmesi önemlidir.

Bu çalışma ile Yozgat İli Kadışehri İlçesinin Kabalı Köyünde uygulanan meyvecilik projesinin kırsal kalkınma açısından uygunluğunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu esas amaç doğrultusunda Kabalı Köyü projesinin tüm detayları ile incelenmesi ve projenin bölge tarımı açısından etkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Kavramsal Temeller

Kırsal kalkınma

Kırsal alanın herkesin hemfikir olduğu bir tanımının olmaması kırsal kalkınmayı tanımlarken de güçlük çekilmesine sebep olmaktadır. İlk kez Birleşmiş Milletler Örgütü’nce tanımlanan “toplum kalkınması” tanımı, “kırsal kalkınma” olarak da kabul edilmektedir (Anonim, 2007). Bu tanıma göre kırsal kalkınma; “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir”.

Kalkınmada halkın kendi koşullarını geliştirmesi için gereken iki unsur veya kuvvet olarak eğitim ve halkın verimli bir şekilde teşkilatlanabilmesi görüşü vardır. Bu nedenle hükümetlerin sağlayacağı teknik ve mali yardımlarla bu iki hususun birleştirilmesi sonucunda en başarılı yol tutulmuş olunur (Şerefoğlu, 2003).

Türkiye’de uzun yıllar boyunca kırsal kalkınma ağırlıklı olarak tarım politikasının bir parçası olarak algılanmıştır. Son dönemlerde algı değişmeye başlamıştır. Özellikle de AB sürecinin bir yansıması olarak kırsal kalkınma politikalarının ağırlığı artmıştır (Anonim, 2006).

Türkiye’de kırsal kalkınma

Türkiye, kalkınmada kendine özgü özellikler göstermektedir. Dönem dönem ekonomik krizler yaşanmasına rağmen büyüyen bir ekonomiye sahip olan Türkiye, gelirin kırsal ve kentsel alanlara dağılımında büyük eşitsizlikler olan bir ülkedir. Ayrıca tarım sektörü ve kırsal alanlarda belirgin idari eksiklik ve aşırı tüketim sorunlarına rağmen zengin doğal kaynaklara sahiptir. Dolayısıyla Cumhuriyet’in ilanından itibaren kırsal kalkınma faaliyetleri ekonominin

itici gücü olarak belirlenmiş, önemli politikalar geliştirilmiştir. Ancak istenen kalkınmışlık seviyesi sağlanamamıştır. Günümüzde Türkiye'nin kırsal kalkınma alanında AB'ye üyelik sürecinde yapması gereken çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bu noktada nelerin, nasıl, ne zaman, niçin yapılacağı Türkiye'nin şu anki kırsal durumu dikkate alınarak incelenmesi gerekmektedir.

Durum Analizi

Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları genelde Hükümet Politikaları çerçevesinde oluşturulmakta ve dolayısıyla da her Hükümet döneminde yeni öncelikler ve yeni yaklaşımlar belirlenmektedir. Değişen her hükümet hatta aynı hükümetin farklı bakanlarına bağlı olarak politikalar değişebilmektedir. Bu durum, Türkiye'de tarım ve kırsal kalkınma politikalarının sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini; Yozgat İli Kadışehri İlçesinin Kabalı Köyünde uygulanan meyvecilik projesinin paydaşları ile yapılan mülakat bilgileri oluşturmaktadır. Ayrıca ikili görüşmelerden elde edilen bilgiler dışında çeşitli kaynaklardan derlenen ikincil veriler de kullanılmıştır.

Elde edilen veriler ile projenin tarımda yarattığı değişim durumu sınıflandırılmıştır. Ayrıca SWOT analizi yapılarak projenin güçlü yanları, zayıf yanları, fırsatlar ve tehditler belirlenmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Kabalı Köyü Projesi

Proje fikrinin doğuşu: Kadışehri Kaymakamlığı ile Kadışehri Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü'nün yürüttüğü araştırma sonucunda bölgenin meyveciliğe uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2009 yılında Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü tarafından ilk önce 500 dekarlık bir alan için meyvecilik projesi hazırlanmıştır. Dönemin Kadışehri Kaymakamı projeyi 5 yüz dekar

yerine 5 bin dekada uygulamak istemiş ve böylece çalışmalara başlanmıştır. Kaymakam Kadışehri'ndeki tüm muhtarları proje konusunda bilgilendirmiş ve uygulama için uygun bölge arayışında olduğu bilgisi vermiştir.

Proje kapsamında ilk aşamada köylüye fidan dağıtılarak köylünün tarlalarını meyve bahçesine dönüştürmesi planlanmıştır. Projenin uygulaması sırasında karşılaşılan olumsuzluklar yeni bir modelin doğmasına sebep olmuştur. Bu olumsuzluklar; sınırların kaldırılarak tek bir meyve bahçesi yapmanın daha verimli olacağı düşüncesini güçlendirmiştir.

Köylerde sınır kavgalarının kan davasına kadar uzandığı düşünülürse sınırları kaldırmak oldukça zor bir karar olmasına rağmen, Kaymakamlık, muhtar ve tarım ilçe müdürlüğü yetkilileri el ele vererek bu zor işi başarıp köylüyü ikna etmişlerdir. Köylü arazilerini kaymakamlık tarafından kurulan BOZOK Tarım Ürünleri AŞ isimli şirkete 25 yıllığına kiralamıştır.

Proje uygulama alanı: Yozgat ili Kadışehri İlçesi Kabalı köyü (Deveci havzası)

Arazi büyüklüğü: 5345 da (352 kişiye ait 803 tarlanın sınırları kaldırılarak oluşturulmuş). Araziye giriş çıkışlar tek bir kapıdan güvenlik kontrolünden geçirilerek yapılmakta çalışanlar ise yüz tanıma sistemi ile araziye giriş çıkış yapmaktadırlar.

İklimi: Karadeniz iklimi ile karasal iklim arasında geçiş bölgesidir. Kendine has mikro klima özelliği olan verimli bir havzadır.

Süreyya Bey Baraj Gölü sahasında Çekerek Irmağı'ndan su alınmaktadır. 6 adet pompa ile saatte 1600 m³ kapasiteyle su çekilerek 27000 m³ kapasiteli sulama havuzuna basılabilmektedir.

Kamunun rolü: Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından Bozok AŞ. adlı şirket kurulmuştur. Bu şirket köylülerin arazisini 25 yıllığına kiralamıştır. Ardından bu arazilerin sınırlarını kaldırıp, etrafını çevirerek tek bir arazi haline getirip gerekli altyapı yatırımını da ortalama dekar başına 3000 TL gibi bir maliyetle

yaptıktan sonra araziyi blok olarak özel bir şirkete kiralamıştır. Hakmar Tarım adındaki bu özel şirket, araziyi bir işletme mantığında verimli bir şekilde işletmektedir. Arazi sahipleri hem garanti kira gelirlerini almakta hem de bu şirketin personelleri olarak ayrıca maaşlı olarak çalışabilmektedir.

Eskiden 352 kişiye ait 803 tarlanın ayrı ayrı işlenmesi söz konusu iken, yapılan toplulaştırma ile arazi sahiplerinin mülkiyet hakları korunmuş, sadece sınırlar kaldırılıp arazi tek parça olarak işlenmeye başlanmıştır. Böylece, arazi sahiplerine sahip oldukları arazi boyutu oranınca kira ödendiği bir modele geçiş olmuştur. Sözleşme ile kira artış oranları da hukuki kayıt altına alınmıştır. Devlet (Bozok AŞ.) de burada arazi sahibi ile işletmeci firma arasına kendini konumlandırmış ve her iki tarafa da güven vermiştir.

Bu modelde, köylünün bu birlikteliği devlet tarafından da alt yapı yatırımı yapılması şeklinde mükâfatlandırıldığı için özel sektör altyapı yatırımı yapılmış bir meyve bahçesini işletmeye rahatlıkla talip olmuştur. Çoğunluğu ekilmeyen, ekilse de ortalama 15 dekar olduğu için karlılığı çok düşük olan bu tarlalara yatırım yapılmıştır. Arazi sahipleri de arazilerini boş tarla olarak değil altyapısı tamamlanmış bir meyve bahçesi olarak çok daha kıymetli bir şekilde kiralama imkanı bulmuşlardır.

Tablo1. Proje yatırım/desteklerin dağılımı

Kurum	Yatırım/Destek (milyon TL)
Hazine ve maliye bakanlığı	10
Yozgat il özel idaresi	1.1
Ziraat bankası (sübvansiyon kredisi)	1.8
Tarım Bakanlığı (Sertifikalı fidan desteği)	0.5
Yozgat İŞKUR	150 işçi
Kamu toplam	14

Kaynak: Anonim, 2018

Toprak sahiplerinin rolü: Arazi sahipleri mülkiyetlerini kaybetmeksizin arazilerini imza yetkisi Kadışehri kaymakamlık makamında olan Bozok A.Ş. Tarafından Kabalı ve Örencik Köylerine ait 5345 da arazi 25 yıl süre ile

kiralananmış olup tapuya kira şerh'i düşülmüştür. Bozok A.Ş. kiralamış olduğu 1. Etap Meyvecilik Entegrasyon Projesinin kullanım hakkını 25 yıllığına Hakmar Tarım'a kiralamıştır

İşletmenin rolü: Tek bir arazi haline getirip gerekli altyapı yatırımı tamamlanan arazi blok olarak özel bir şirkete kiralanmıştır. Bu özel şirket, araziyi bir işletme mantığında verimli bir şekilde işletmektedir. Bozok A.Ş. kiralamış olduğu 1. Etap Meyvecilik Entegrasyon Projesinin kullanım hakkını 25 yıllığına Hakmar Tarım'a kiralamıştır. Bozok A.Ş. Tarafından her yıl fatura edilen kira bedelleri Hakmar tarafından Bozok hesabına yatırılmaktadır.

Bozok Tarım Ürünleri A.Ş. hakkında: İmza yetkisi kaymakamlık makamında olan bir şirkettir.

Tablo 2. Bozok Tarım Ürünleri A.Ş. hisse dağılımı

Köylere Hizmet Götürme Birliğine	% 96 hissesi
Kadışehri Belediyesi	% 1 hissesi
Halı Köyü Belediyesi	% 1 hissesi
Kadışehri Ziraat Odası	% 1 hissesi
Kabalı Köyü Sulama Kooperatifine	% 1 hissesi

Kaynak: Anonim, 2018

Bozok A.Ş. Tarafından Kabalı ve Örencik Köylerine ait 5345 da arazi 25 yıl süre ile Kiralanmış olup tapuya kira şerh'i düşülmüştür.

Projenin Tarıma Getirdiği Ekonomik Çözümler

Ölçek ekonomisi: Türkiye'de tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu çok parçalıdır ve küçük işletme özelliği gösterir. Türkiye'deki tarımsal işletmelerin %65'i 5 hektarın altında, %94 ise 20 hektarın altında işletmelerden oluşmaktadır. Ortalama işletme boyutlarına baktığımızda ise 5.9 hektar araziye sahiptir. Bu ölçeğin ortalaması AB ülkelerinde 17.4 ha ABD'de 180 hektardır. ABD ile karşılaştırmak rasyonel olmadığını düşünürsek ekilebilir toplam tarım arazileri bakımından bizim kadar tarımsal alana sahip olan İngiltere'de bu rakam ortalama 53.8 ha. Almanya'da ise

45.7 hektardır (EUROSTAT, 2019). Türkiye'nin altıda biri kadar tarımsal arazisi olan Çekya'da ortalama 89.29 ha, ekilebilir tarım arazisi Türkiye'nin sekizde biri olan Danimarka'da işletmelerin ortalama arazi büyüklüğü 59.67 hektardır (Uzundumlu, 2012). İşletme arazileri ortalama 11 parselden oluşmakta, geometrik şekilleri bozuk, sınırlardaki kesikler nedeniyle de kullanışı sorunludur. Bu yapı tarıma dayalı sanayileşmeyi de olumsuz etkilemektedir. Parçalı araziler, makine kullanımında, ulaşımda, sulamada, tesviye ve elektrifikasyon gibi konularda da yetersizliğe yol açarken, tarımsal üretimde kurumsallaşmayı da büyük oranda engellemektedir. Gelişmiş ülkelerde ise özellikle kooperatiflere dayalı daha kurumsal bir yapı mevcuttur.

Kabalı köyünde de ortalama 15 dekarlık işletme genişliği tek parça halinde 5345 dekara çıkarılmıştır. 352 farklı kişiye ait bu işletmeler 352 farklı yönetime sahip olduğunda ölçek ekonomisi avantajlarından faydalanma imkanı neredeyse imkansızdır.

Küçük işletmecilik, Türkiye tarımında işgücü, sermaye, teknoloji ve girdi kullanma yeteneğini de olumsuz yönde etkilemekte, verimliliği düşürmekte, modern tarımın uygulanmasına engel teşkil etmektedir. Bilim ve teknolojiadaki gelişmeleri üretime yansıtmakta yetersiz kalan işletmeler, üretim, verimlilik ve rekabet gücü bakımından da sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Kabalı Projesi ile ölçek ekonomisi avantajları kullanılarak 5640 dekarlık 803 parsel arazi birleştirilerek 300 bin meyve ağacı dikilerek Türkiye'nin en büyük, Avrupa'nın ikinci büyük meyve bahçesi hayata geçirilmiştir. 20 bin ton meyve üretilen bu devasa bahçenin ürünlerinin çoğunluğu yurt dışına satılmaktadır. Türkiye genelindeki küçük meyve bahçelerindeki üretim, yurtdışı pazarlarına açılmayı sınırlandırmaktadır. Küçük işletmeler için soğuk hava deposu, paketleme tesisi gibi ihtiyaçlar ciddi bir külfete dönüşmektedir. Bunlar olmadan

piyasadan ayrılmak, katma değer yaratmak ve aranan üretici olmak çok zor olmaktadır. Büyük bahçe tarımında pazarlama sorunları azalmaktadır. Standardizasyon için enleme boylama hattı, dışsıtım için paketleme tesisi gerekliliği ortadadır. Bu tesisler sayesinde ihracatta rekabet gücü artmaktadır.

Profesyonel tarım: Tarım, insanların her zaman ihtiyaç duyduğu bir sektör olduğu için ihtiyaca yönelik değişerek ve gelişerek hayatımızdaki yerini korumaktadır. Tarımsal ürünlere olan ihtiyacı karşılayabilmek için tarım alanındaki faaliyetler artan nüfus, kentleşme, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler gibi değişikliklere bağlı olarak profesyonelleşerek devam etmektedir. Profesyonelleşen tarım sektöründeki işletme yapıları da bu gelişmelere göre değişiklik göstermektedir. Uyum sağlamak ancak üretimdeki katma değer artışının sermayeleştirilmesiyle profesyonel tarlalar, seralar, bahçeler ve çiftlikler yaratılabilmesi ile mümkündür. Profesyonelleşme hem sermaye hem uzmanlık hem de ölçek ekonomisi istemektedir.

Kabalı projesinde, arazi genelinde yapılan her türlü işin kaydedilebileceği ve takip edilebileceği teknolojik bir altyapı kurulmuştur. Arazinin tamamı ağaç bazlı adreslenmiştir. Her ağaç sırasının başında ve sonunda adres kartları bulunmaktadır. Çalışan herkese barkodlu yaka kartı verilmiştir. Ayrıca çalışanların araziye giriş çıkışları yüz tanıma sistemi ile kayıt altına alınmaktadır. Orta kademe yöneticilerin hepsine el terminalleri verilmiştir. Bu el terminalleri ile her gün kendi ekiplerinin yoklamalarını almakta ve hangi adreste kimin ne zaman ne yaptığı kayıt altına alınmaktadır.

Bu altyapı sayesinde yevmiyeli olanlar dâhil tüm çalışanların performansları, ne zaman, nerede, ne yaptıkları ölçülebilmekte ve gözlenebilmektedir. Arazideki herhangi bir problem tespitinde o adreste kimlerin ne zaman kimin yönetiminde hangi işleri yaptıklarının raporlanabilmesi mümkündür. Araziye giriş yaptıkları halde üzerlerine herhangi bir iş atanmamış kişiler anlık olarak tespit edilip

yöneticilerine bilgi verilebilmekte veya sorgulanabilmektedir.

Ayrıca Radyo sinyalleri üzerinde damlama sulama sistemi olarak Netafimradionet sulama sistemi altyapısı kurulmuştur. Bu sistem sayesinde tek bir noktadan kontrol ile arazinin tamamının sulanması ve gübrenmesi mümkündür.

Meyve bahçeleri için verim kaybına neden olan dolu için Kabalı projesinde 4 adet dolu savar top sistemi mevcuttur. Sistem hava radar sistemleri ile ortak çalışarak algılama yapabilmekte ve asetilen gazı salarak doluyu yağmura dönüştürmektedir. Bu ve bunun gibi sistem ve veya teknolojiler ancak profesyonelleşme ile olmaktadır.

Verimlilik: Son 50 yılda ortalama olarak ABD’de tarımsal verimlilik tam 3 kat artmıştır. Bu verimlilik artışı da iki yolla elde edilmiştir; Birincisi üründe uzmanlaşma, diğeri de ortalama çiftlik boyutlarının büyümesidir (Güneş, 2008). Bu da tarımda ölçek büyümedikçe verimliliği artırmanın zor olduğunu göstermektedir. Diğer yol ise uzmanlaşmadır ki, uzmanlaşma maliyet gerektirir. Tarımsal üretimde teknolojik yeniliklerden yeterince yararlanılamaması verimi düşürmektedir.

Tarımsal işgücünün eğitim seviyesinin düşüklüğü ve tarımsal üretimde çoğu zaman geleneksel yöntemlerin kullanılması var olan arazilerin veriminin düşüklüğüne yol açmaktadır.

Verimlilik çalışmaları için üretim sürecinin her aşamasının izlenmesi, kaydedilmesi ve raporlanması gerekmektedir. Tabii elde edilen verilerin analizinin yapılması son derece önemlidir. Bu aşamada iyi yetişmiş Ziraat Mühendislerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ürün konusunda uzmanlaşma yanında AR-GE yatırımları yapmak, talep değişimlerine ayak uydurmak da gereklidir.

Gıda arzı güvenliği: Bu günlerde tüm dünyada COVID-19 pandemisi ile mücadele

edilmektedir. Salgın ile birlikte gıdanın hayatımızdaki önemi hissedilir seviyede artmıştır. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) de üyesi olduğu Küresel Gıda Krizleri Ağı’nın 2020 yılı raporunda, 55 ülkede 135 milyon kişinin gıda güvencesi açısından kriz düzeyinde ya da daha kötü durumda olduğu; COVID-19 salgınının da etkisiyle daha ciddi sıkıntılar yaşanabileceğini vurgulanmaktadır (FAO, 2020). Raporda ayrıca, korona virüs salgınına karşı gerekli önlemler alınmadığı takdirde gıda krizine ve küresel düzeyde kırılgan gruplar üzerinde yaratacağı etkiye dikkat çekilmektedir. FAO, salgının gıda ticareti ve piyasalar üzerindeki etkilerinin hafifletilmesine ilişkin olarak, ülkelerin gıda tedariki, küresel gıda ticareti ve gıda güvenliği üzerindeki etkilerini azaltmak için özen gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye’de de korona virüs nedeniyle gıda krizi yaşanmaması için çeşitli tedbirler alınmaktadır. Pandemi ile mücadele kapsamında alınan tedbirler arasında, COVID-19’un tarım üzerindeki etkileri, mevsimlik tarım işçilerine yönelik sağlık tedbirleri, tarım üretiminin seyri ve gıda arz güvenliğinin sağlanmasının yanında, Hazineye ait tarıma elverişli atıl arazileri çiftçilere bedelsiz olarak tahsis ederek üretime kazandırma da yer almaktadır. Hatta Türkiye geniş ekilebilir arazi yapısı ve 4 mevsimin yaşandığı farklı ürünleri bir arada üretebilen yapısı ile krizi fırsata çevirebilir ve dünya gıda pazarındaki rolünü arttırabilir. Tarih boyunca kriz dönemleri ile yapısal dönüşümlerin yaşanmasına hep tanık olunmuştur. Belki de bu süreçler “Kabalı Projesi” gibi modellerin yaygınlaşmasına vesile olabilir ve gıda arz güvenliğinin sağlanmasına katkı verebilir.

Arazi toplulaştırma: Arazi politikası ekonomik kalkınma, sosyal adalet, eşitlik ve politik kararlılık gibi hedeflerin geliştirilmesinde, ulusal politikanın bir parçasını oluşturmaktadır.

Arazi politikaları; zilyetlik güvenliği, arazi pazarları, taşınmaz vergilendirmesi, arazi kullanımı, doğal kaynaklar ve çevrenin sürdürülebilir yönetimi ve kontrolü, kırsal yoksulluk, etnik azınlıklar ve kadınlara arazi sağlanması ve arazi spekülasyonunu önleme ve arazi anlaşmazlıklarını yönetme önlemleri ile ilgili olabilmektedir.

Arazi politikalarında bulunması gereken önemli özelliklerden ikisi; bütüncül bakış ve sürdürülebilirliktir. Kapsamlı bakış açılarını içeren arazi politikalarının ihmal edilmeleri durumunda, sosyal barışın ve uzun dönemde de sürdürülebilir kalkınmanın tehlikeye atılacağı düşüncesi, bugün giderek artan bir oranda kabul edilmektedir. Ancak, diğer taraftan, dünyanın birçok yerindeki arazi politikalarının en önemli sorunlarından biri, kapsamlı araştırma ve analizler sonucunda karar alınmamasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın gerekli seviyede gerçekleştirilebilmesi için, kıt bir kaynak olarak arazinin işletilmesi, kullanımı ve korunması arasında bir denge kurulması gerekmektedir.

Arazi toplulaştırması, parçalı arazilerin birleştirilerek ekonomik olarak üretim yapılabilecek hale getirilmesinin yanında; sulama, enerji, ulaşım, havaalanı, maden ocakları, içme suyu tesisleri, çevre koruma, erozyon önleme çalışmaları gibi yatırımlar sonucu meydana gelen kamulaştırma ve tarımsal arazi kayıplarının etkilerinin giderilmesi ile tarımsal yapının iyileştirilmesi, arazi kullanım planlaması, köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi gibi çalışmaları da kapsamaktadır.

Türkiye’de ortalama işletme büyüklüğü yaklaşık 60 dekar olup büyük çoğunluğu geçimlik aile işletmesidir. 200 dekarın üzerinde arazisi olan işletmelerin oranı sadece %5’dir. Tarım arazilerinin küçük, parçalı ve dağınık olması, sulama şebekesi ve ulaşım açısından yeterince faydalanılamaması, su ve toprak kaynaklarından beklenen faydaların gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum özellikle işgücü, sermaye ve üretim kayıplarının artmasına yol açmaktadır.

Tarımsal destekleme ve vergilendirme: Tarımsal yönelik ciddi kamu desteği olsa da tarımsal sorunların devam ettiği görülmektedir. Bazen milyarlarca liralık büyük desteklerin yerine çalışma kapsamında incelenen proje örneğindeki gibi küçük çaplı, sorun odaklı uygulamalar daha etkin olabilmektedir.

Tarım işletmelerinin sermayesinin büyük bölümünü duran varlıklar oluşturmaktadır. Burada da en büyük payı işletme arazileri almaktadır. Bu model sayesinde girişimci işletme, Arge yatırımlarına, uluslararası pazar araştırmalarına, teknolojik yeniliklere, gelişmiş hasat makinalarına bütçe ayırabilecektir. Böylelikle karlılığını artıracaktır. Hem şirket, hem köylüler hem de devlet kazanacaktır yaklaşımı vardır. Doğru bir modelleme ile tarım arazilerinin birleştirilerek tarımla kalkınma hedefine ulaşmaya, sermayenin tabana yayılmasına, cari açığın azalmasına ve tarım sektöründeki sosyal güvenliğin güçlenmesine de hizmet edecektir.

Projenin Tarıma Getirdiği Sosyal Çözümler

Göç ve çarpık kentleşme: Tarım toplumlarında bireyler toprağa bağlı olduklarından nüfusun yer değiştirmesi bireyin kendi isteğiyle olmaz. Eğer göç zorla yer değiştirmeleri değil de sadece gönüllü yer değiştirmeleri içeriyorsa modern toplumun, ulus devletin ve özgür bireylerin varlığı gereklidir. Bu durumda iç göç, modern sanayi toplumlarının bir niteliği olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 2008). Başta kırsalın sosyo-ekonomik sorunları olmak üzere tarımsal makinalaşmanın da etkisiyle işgücü gereksinimi azalmaktadır. Bu durum şehirlere göç ve artan işsizlik ile çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Dolayısı ile çarpık kentleşmenin çözümü kırsalda istihdam sağlamaktan geçtiği su götürmez bir gerçektir. Kabalı projesi ile sürekli çalışan 64 kişi ve 6 aylık sezonda günlük 600 kişiye yevmiyeli istihdam sağlanmaktadır. Kabalı işsizlik nedeniyle sürekli metropollere göç vermekte olan bir köy iken bu proje ile göç tersine çevrilmiştir. İstanbul’dan göç almaya

başlamıştır. Proje öncesi 476 olan köy nüfusu proje sonrası 563'e çıkmıştır.

Sağlık sigortası: Türkiye'de çiftçiler sosyal güvence konusunda toplumun en dezavantajlı kesimidir. Çiftçilerin sosyal güvenliği genel olarak sosyal sigorta ilkeleri çerçevesinde, 2926 sayılı kanun uyarınca Bağ-Kur tarafından sağlanmakta idi. Yoksul çiftçilerin önemli bir bölümünün ise başta yeşil kart uygulaması olmak üzere sosyal yardım ve hizmet programlarından da faydalandığı tahmin edilmektedir (Karadeniz, 2006). Sosyal Güvenlik Reformu çerçevesinde 20 Mayıs 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve aynı gün yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Sosyal Güvenlik Kurumu'na yani SGK'ya devredilmiş, dolayısıyla üç ayrı sosyal güvenlik kurumu tek çatı altında birleştirilmiştir. Bununla birlikte çiftçilerin ihtiyaçlarına yönelik, doğrudan gelir desteği,

tarım sigortaları gibi uygulamalar da çiftçilere gelir güvencesi sağlayan, çiftçilere özgü sosyal programlardır.

Tarımın GSMH'dan aldığı payın giderek küçülmesi tarımda kendi adına ve işçi olarak çalışanların da sosyo-ekonomik durumunu etkilemektedir. Tarım sektöründe yoksulluk oranı diğer sektörlerle oranla görece yüksektir. 2003 yılı itibarıyla Türkiye genelinde tarım kesiminde yoksulluk oranı %39.89 iken, kentsel kesimde %26.42, kırsal kesimde ise %40.91 olarak hesaplanmıştır. Aynı yıl içerisinde Türkiye genelinde sanayi sektöründe çalışanların yoksulluk oranı %21.34, hizmetler sektöründe çalışanların yoksulluk oranı ise %16.76'dır. İşsizlerin ise yoksulluk oranı %30.97'dir. İşsizlerin bile yoksulluk oranının tarım kesiminde çalışanlardan düşük olması çiftçilerin ne kadar zor koşullar altında hayatlarını devam ettirdiklerinin de bir göstergesidir. Kabalı projesi ile sürekli çalışan 64 kişi ve 6 aylık sezonda günlük 600 kişiye yevmiyeli istihdam sağlanmaktadır. Sağlık sigortalı bir işi kırsala taşıyan bu proje birçok kişiye de emeklilik fırsatı sunacaktır.

Tablo 3. Kabalı Projesi Swot Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Mülkiyetin çiftçi üzerinden devam etmesi Sulama imkânları Tarımda Profesyonelleşme Zengin su kaynakları sahip olma Kırsalda istihdam yaratmanın daha ekonomik olması İşsizliğe çare olmak Tarımda kurumsallaşma 	<ul style="list-style-type: none"> Çiftçiler ikna edilme zorluğu Karmaşıklaşan yapı Şirketleşmenin getirdiği problemler Mevcut çiftçinin uzmanlığı dışında bir tarıma geçmesi Benimsemede gecikme İşe yabancılaşma Büyük maliyetler Altyapısal eksiklikler Politik sorunlar
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Arazi toplulaştırmanın gündemde olması Kırsal kalkınma desteklemeleri Türkiye'de ekilebilir arazilerin boş kalması Dünya piyasasında artan talep Kırsalda istihdam yaratmanın daha ekonomik olması Yetiştirilmiş teknik elaman varlığı Çarpık kentleşmeyi engeller Kalabalık metropollerini rahatlatma fırsatı Vergi geliri artışı Ekonomik büyüme İhracat fırsatı 	<ul style="list-style-type: none"> Dar fikirler Atadan kalma üretim alışkanlığı Ortaklaşa hareket kültürü olmayışı Çiftçinin tek olmayı özgürlük sanması Tekelleşme Proje olsun diye proje yapmak Fizibilite yapılmadan popülist yatırım kararları Toplumdaki karşılıklı güven eksikliği

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri çerçevesinde geliştirilmiş sağlıklı bir arazi politikasına ihtiyaç vardır. Arazi toplulaştırma ülkemizde hala bir sorundur ve bir an önce çözüme kavuşturulmalıdır. Gelişmiş şehirlere kırdan göçü önlemek için kırsal alandaki hazine arazileri sanayi işgücüne yönlendirilerek kentsel gelişime katkı sağlanmalıdır. Ölçek ekonomisinden çok ama çok uzak bölünmüş araziler mevcuttur. Türk tarımında küçük ölçek sebebiyle ziraat mühendisi istihdam edememe durumunun beraberinde getirdiği onlarca tarımsal üretim ve kalite problemi mevcuttur. Köylerde statü sembolü haline gelen traktörler optimal kullanılmamaktadır. Küçük ölçekli araziler sebebiyle dekar başına çok yüksek yakıt ve diğer işletme maliyetleri artmaktadır. Ölçek ekonomisi nedeniyle üretim maliyetleri artan ve zarar eden çiftçi, büyük şehirlere göç ederek tarımsal üretimden tamamen vazgeçmekte ve kırsaldaki ekilebilir araziler kaderine terk edilmektedir. Kırsalda tarım arazilerinin boş kalması tüketicilerin ihtiyaç duyduğu gıda maddelerinde arz talep dengesizliğine yol açarak gıda enflasyonu problemini doğurmaktadır. Kente göç durdurulamazsa gıda arz güvenliğini sağlamak daha da zorlaşacaktır. Küçük işletmecilik, Türkiye tarımında işgücü, sermaye, teknoloji ve girdi kullanma yeteneğini de olumsuz yönde etkilemekte, verimliliği düşürmekte, modern tarımın uygulanmasına engel teşkil etmektedir. Bilim ve teknolojiye gelişmeleri üretime uygulamada yetersiz kalan işletmeler, üretim, verimlilik ve rekabet gücü bakımından da sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Tarım işletmelerinin bu yapısı, tarımsal verimlilik yanında, tarımsal geliri, tarımsal örgütlenmeyi, yayım/egitim faaliyetlerini ve tarım ürünlerinin pazarlanması da dahil olmak üzere tüm tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir. Tarım işletmelerinde önemli düzeyde sermaye ve finansman sorunu yaşanmaktadır. Ekonomik üretim yapmaya uygun olmayan ölçekte gerçekleştirilen üretim sonucuna bağlı olarak piyasa ilişkileri zayıftır. İçeride dönük ve yoksul bir tarım kesimi varlığını devam ettirmektedir. Küçük

olan işletmeler, hem geçimlerini sağlayacak hem de üretime ayıracak gelirden yoksun oldukları için tarım kesimi çok büyük ölçüde sermaye ve finansman sıkıntısı yaşamaktadır.

Tarım doğası gereği iklim koşullarına bağlı olarak gerçekleştirilmesi zorunlu bir faaliyettir. Her ne kadar teknolojinin gelişmesi bu bağımlılığı biraz olsun azaltmış olsa da tamamen ortadan kaldırması henüz mümkün değildir. Türkiye’de geleneksel yöntemlerle tarım faaliyetleri sürdürülmektedir. Hava koşullarının olumsuz etkisini hastalık ve zararlılar izlemektedir. Üretimde modern tarım tekniklerinin kullanılması ile üretimde hava koşullarının olumsuz etkisi azaltılabilir. Üreticiler ürün satış konusunda da ciddi endişeler taşımaktadır. Tarımsal işletmelerde üretilen ürünün pazarlanması diğer sektördeki işletmelere göre daha hassas bir yapıdadır. Çünkü üretilen ürün dayanıklı olmayıp; uygun soğuk hava depoları olmadıkça depolanması mümkün değildir. Soğuk hava depolarında muhafaza edilen ürün dahi tüketiciye doğru zamanda ulaşmadığı takdirde kalite kayıpları yaşanabilmektedir. Soğuk hava depoları işletmeciler için ayrı bir maliyet unsuru olarak karlılığı azaltmaktadır.

Türkiye’de genellikle işletme sahibi ve işletmeyi yöneten kişi aynı kişidir ve aynı risklerle karşı karşıyadır. İşletme sahibi ve ailesinin hastalık, sakatlık, yaralanma, boşanma, ölüm gibi durumlarla işletme doğrudan sarsılmakta hatta yok olmaktadır. Kabalı modelinde, köyün arazilerinin sınırları kaldırılarak yekpare hale getirilip, tesfisi, altyapısı kamu yatırımlarıyla finanse edilerek bir şirkete kiralanmıştır. Bu özel şirket araziye bir işletme mantığında verimli bir şekilde işletmektedir. Daha verimli, kaliteli, katma değerli üretim ile ihracatta rekabet gücü artmaktadır. Bu model ile işletme sahiplerine sosyal güvenceli çalışma imkanı verilmektedir. İşletmeciler hem kira geliri hem de çalışma karşılığı olan maaşlarını almaktadır. Böylece projenin bölgenin refah artışına katkısı artarak devam edecektir.

KAYNAKLAR

Acar, M.S. (2019). Tarım politikaları çerçevesinde kırsal kalkınma kavramı ve kırsal yoksulluğun önlenmesi: Türkiye örneği. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi., Konya.

Anonim, (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007- 2013. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara

Anonim, (2007). Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. V. Bileşen- Kırsal Kalkınma, http://www.avrupa.info.tr/AB_Mali_Destegi/2007_Sonrasi,Bilesenler.html?pageindex=5

Anonim (2018). Deveci Havzası Entegrasyon Projesi Raporu.

Çeken, H., Karadağ, L., ve Dalgın, T. (2007). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve Türkiye'ye yönelik teorik bir çalışma. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 1-14.

EUROSTAT (2019). <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., ve Kepoğlu, A. (2010). 79.Teknik Kongre. İstanbul: MediaCat Kitapları, ISBN 978-9944-383-78-3, 332s.

Güneş,H.(2008). <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hursit-gunes/koyluluk-sona-erdi-artik-ciftcilik-var-762156>

Karadeniz, Y. D. (2006). Türkiye'de çiftçilerin sosyal güvenliği ve sosyal güvenlik reformunun çiftçiler üzerine olası etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 91-127.

Kaya, K. (2015). Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Tarım Sektöründeki Gelişmelerin Günümüz Kırsal Kalkınma Anlayışı İle Karşılaştırılması. KAMU-İŞ, C14 S:1.

Şerefoğlu, C. (2003). Türkiye'de Kırsal Kalkınma Planlaması: Erzurum İli Örneği. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım

Ekonomisi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum

Tekeli, İ. (2008) Göç ve Ötesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Uzundumlu, A. S. (2012). AB ülkeleri ile Türkiye tarımsal yapısının karşılaştırılması, Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi, 23(2).